

Кохан Вероніка Павлівна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID: 0000-0002-3129-9266

СТАН РОЗВИТКУ ЦИФРОВИХ НАВИЧОК ТА ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

У статті досліджується сучасний стан розвитку цифрових навичок та прав громадян України. Автор зазначає про низький рівень розвитку цифрових навичок громадян та кроки держави для подолання цифрової неграмотності населення. У статті описаний досвід Європейського Союзу щодо розвитку цифрових компетентностей громадян та зазначається про його запозичення Україною.

Ключові слова: цифрові навички, цифрова компетентність, рамка цифрової компетентності громадян ЄС.

Kokhan Veronika

PhD, Senior Researcher of the Research Institute of Providing Legal

Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

ORCID: 0000-0002-3129-9266

THE CURRENT STATE OF DIGITAL SKILLS AND RIGHTS OF CITIZENS OF UKRAINE

This paper examines the current state of digital skills and rights of citizens of Ukraine. The author notes the low level of digital skills of citizens and the state moves to combat digital illiteracy. The article describes the experience of the European Union for the development of digital competences of citizens and states its borrowing Ukraine.

Keywords: digital skills, digital competence, The Digital Competence Framework 2.0.

24 грудня 2019 року Міністерство цифрової трансформації України презентувало перше в історії України соціологічне дослідження

цифрових навичок громадян. Згідно з даними, 37,9% українців віком 18–70 років мають цифрові навички на рівні нижчому за середній, ще 15,1% узагалі їх не мають. Отже, 53% населення України за методологією оцінювання цифрових навичок, яку застосовує Європейська комісія, перебувають нижче від позначки «середній рівень» [1].

Проведене дослідження засвідчило факт цифрової неготовності громадян України до економічних, технологічних змін, які відбуваються на часі. На сьогодні володіння цифровими навичками – це вже не забаганка, а необхідність для сучасної людини ефективно та повно реалізувати свої права у різних сферах життя: у особистій і професійній сферах, а також у творчості. Особливо відчувається нестача цифрової грамотності громадян у сфері електронного урядування. Держава пропонує численні онлайн сервіси, зокрема, сервіси адміністративних та соціальних послуг, якими можна скористатися, не відвідуючи органи державної влади, однак багато громадян, особливо літнього віку, не можуть скористатися ними через брак цифрових навичок, і за звичкою відвідують органи державної влади.

2019 року в Україні створене Міністерство цифрової трансформації, яке покликане забезпечити:

формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, цифрової економіки, цифрових інновацій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства;

формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;

формування та реалізацію державної політики у сфері відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури широкосмугового доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу;

формування та реалізацію державної політики у сфері надання електронних та адміністративних послуг;

формування та реалізацію державної політики у сфері електронних довірчих послуг;

формування та реалізацію державної політики у сфері розвитку ІТ-індустрії;

виконання функцій центрального засвідчувального органу шляхом забезпечення створення умов для функціонування суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг [2].

Таким чином, згідно з Положенням про міністерство Мінцифри організовує навчання та готує пропозиції щодо вдосконалення системи розвитку цифрових навичок громадян, підготовки та перепідготовки фахівців з питань, що належать до компетенції Мінцифри [2]. Крім того, у Верховній Раді України діє Комітет з питань цифрової трансформації, до предмета відання якого віднесено, зокрема, розвиток цифрових компетентностей, цифрових прав.

Восени 2019 року Мінцифри запустив національну онлайн-платформу з цифрової грамотності, яка доступна в мережі Інтернет за посиланням <https://osvita.diiia.gov.ua> [3]. На онлайн-платформі кожен громадянин зможе безкоштовно опанувати цифрові навички. Міністерством обрано сучасний формат навчання-освітні серіали за експертів та українських зірок. Наразі доступні три освітні серіали: базовий серіал із цифрової грамотності, цифрова грамотність для вчителів і освітній серіал для батьків «Онлайн безпека для дітей». Протягом 2020 року на онлайн-платформі з'являтимуться нові освітні серіали.

Варто позитивно оцінити кроки держави, спрямовані на подолання цифрової неграмотності українців, і приділення уваги до розвитку цифрових навичок населення. При цьому у вказаній сфері Україна бере приклад з Європейського Союзу, у якому питання цифрової компетентності громадян знаходиться на часі вже друге десятиліття поспіль.

Вперше про цифрову компетентність у Європі заговорили у 2006 році, коли Європейський Союз запропонував вісім ключових сфер компетентності для неперервного навчання, однією з котрих є цифрова компетентність [4, с. 2]. Європейська система цифрової компетентності громадян, відома також як DigComp (Digital Competence), була розроблена у 2013 році, і стала орієнтиром для розвитку стратегічного планування ініціатив із цифрової компетентності як на за-

гальноєвропейському рівні, так і на рівні держав-членів ЄС [4, с. 2]. У 2016 та 2017 роках році Європейська система цифрової компетентності громадян через стрімкий розвиток комп'ютерних технологій, рушійні зміни у економіці та суспільстві була оновлена і отримала назву DigComp 2.0.

Оновлена рамка цифрової компетентності громадян ЄС на сьогодні складається з 5 основних блоків компетенцій та містить 21 компетенцію, що до них входить, а саме [5, с.]:

1. Інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними.

1.1 Вміння шукати, фільтрувати дані, інформацію та цифровий контент.

1.2 Вміння оцінювати дані, інформацію та цифровий контент.

1.3 Вміння використовувати та управляти даними, інформацією та цифровим контентом.

2. Комунікація та взаємодія.

2.1 Вміння спілкуватися через використання цифрових технологій.

2.2 Вміння ділитися інформацією завдяки використанню цифрових технологій.

2.3 Вміння контактувати із суспільством, користуватися державними та приватними послугами завдяки використанню цифрових технологій.

2.4 Вміння взаємодіяти завдяки використанню цифрових технологій.

2.5 Знання «нетикету» (від англ. network та etiquette), тобто володіння правилами поведінки та етикету в цифровому середовищі.

2.6 Управління цифровою ідентичністю, тобто вміння створювати та управляти аккаунтами.

3. Цифровий контент.

3.1 Створення цифрового контенту.

3.2 Вміння змінювати, покращувати, використовувати цифровий контент задля створення нового контенту.

3.3 Обізнаність щодо авторських прав та політики ліцензування відносно даних, інформації та цифрового контенту.

3.4 Програмування, тобто вміння писати програмний код.

4. Безпека.

4.1 Вміння захистити пристрої та контент, знання заходів безпеки, розуміння ризиків та загроз.

4.2 Захист персональних даних та приватності.

4.3 Охорона здоров'я, тобто знання та навички для збереження свого здоров'я та інших з точки зору як екології використання цифрових технологій, так і ризиків, загроз безпеці громадян.

4.4 Захист навколишнього середовища, тобто розуміння впливу цифрових технологій на екологію, навколишнє середовище, з точки зору їх утилізації, а також їх використання, що може нанести шкоду, наприклад, об'єктам критичної інфраструктури і т.д.

5. Вирішення проблем.

5.1 Вміння вирішувати технічні проблеми, що виникають із комп'ютерною

технікою, програмним забезпеченням, мережами і т.д.

5.2 Вміння визначати потреби та знаходити відповідні технічні рішення, або

кастимізувати цифрові технології до власних потреб.

5.3 Креативне користування, або вміння завдяки цифровим технологіям створювати знання, процеси та продукти, індивідуально або колективно, з метою вирішення повсякденних життєвих та професійних проблем і т.д.

5.4 Вміння самостійно визначати потребу в отриманні додаткових нових цифрових навичок.

Як зазначається у дослідженні Інституту майбутнього, за аналогією з IQ або EQ, які використовуються для вимірювання рівня загального та емоційного інтелекту, навички щодо «цифрових» технологій пропонується називати DQ (Digital Quotient), тобто «цифровий» інтелект [6].

DQ містить 3 рівні:

– «цифрове» громадянство, тобто використання цифрових технологій у повсякденному житті, для взаємодії один з одним, спілкування, перегляду цифрового контенту і т. д;

– «цифрова» творчість, тобто використання цифрових технологій для створення контенту, медіа, застосувань тощо;

– «цифрове підприємництво», тобто використання цифрових технологій для бізнесу, професійної діяльності і т. ін.

Цікаво, що, крім розробки рамки цифрової компетентності громадян, у ЄС робота була зосереджена також й на розробці рамок цифрової компетентності для педагогів (DigCompEdu), для освітніх організацій (DigCompOrg) та для споживачів (DigCompConsumers). У 2016 р. була опублікована система підходів до відкритих вищих навчальних закладів (OpenEdu), а також рамка підприємницької компетентності (EntreComp) [7, с. 6]

В Україні немає національного стандарту цифрових компетентностей громадян, на цей час відбувається його розробка шляхом реалізації проекту ЄС «Рамкова структура цифрових компетентностей для українських вчителів та інших громадян» (dComFra), про що виданий наказ Міністерства освіти і науки України № 366 від 15 березня 2019 року [8].

Завданнями проекту «Рамкова структура цифрових компетентностей для українських вчителів та інших громадян» (dComFra) визначені [8]:

розробка української рамкової структури цифрових компетентностей для педагогів та громадян на базі Європейської рамкової структури цифрових компетентностей для педагогів та громадян;

заснування української національної цифрової мережі. За участі українських партнерів, створити основу мережі. За участі європейських партнерів, отримати досвід національних мереж європейських країн;

побудова інфраструктури та засобів dComFra: створення центрів цифрових компетентностей з набором необхідного програмного забезпечення та обладнання для практичної реалізації проектно-орієнтованого підходу; створення та керування структурою дистанційного навчання; підготовка декількох спеціальних груп громадян (переселенців та ветеранів антитерористичної операції); заснування осередків Української національної цифрової мережі; створення платформи дистанційної освіти для підвищення кваліфікації шкільних вчителів і вчителів професійних закладів освіти та усіх зацікавлених груп населення;

розробка навчальних модулів цифрових компетентностей, розподілених за групами: 1) для вчителів закладів середньої та професійно-технічної освіти та для підвищення їх кваліфікації; 2) для переселенців / ветеранів антитерористичної операції та існуючих груп та організацій переселенців / ветеранів антитерористичної операції; 3) для громадян та всіх зацікавлених осіб.

Крім того, питаннями розвитку цифрових навичок та компетентностей в Україні опікуються неурядові організації. Так, в рамках проекту «Сприяння формуванню порядку денного та інституційних передумов для розвитку цифрових компетентностей в Білорусі, Україні та Грузії», що реалізується з української сторони Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень за фінансової підтримки Європейського Союзу через регрантингову схему Форуму громадянського суспільства Східного партнерства, також досліджуються питання, що стосуються перспектив розвитку цифрових навичок та компетентностей в Україні [9].

Таким чином, можна констатувати, що останнім часом Україна почала робити кроки, спрямовані на розвиток цифрового інтелекту українців: започаткована національна програма цифрової грамотності, відбувається розробка української рамки цифрових компетентностей громадян та педагогів та популяризація цифрових навичок серед населення. Однак, не вистачає нормативно-правових актів, які б визначили на законодавчому рівні, що таке цифрові права, цифрові компетентності, цифровий інтелект. Вважаємо, що 2020-й рік стане поворотним у розвитку сфери цифрових навичок і прав громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цифрові навички українців на рівні «нижчому за середній» – дослідження. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-tsifrovi-navichki-ukrajintsiv-znahodjatsja-na-rivni-nizhche-serednogo-doslidzhennja-1480391.html>.

2. Положення про Міністерство цифрової трансформації України: постановою Кабінету Міністрів України «Питання Міністерства цифрової трансформації» від 18.09.2019 р. № 856. Дата оновлення: 19.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF>.

3. Національна онлайн-платформа з цифрової грамотності. URL: <https://osvita.diia.gov.ua>.

4. Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez S., Van den Brande, G. (2016). DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. EUR 27948 EN. doi:10.2791/11517. URL: [ublications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101254/jrc101254_digcomp%202.0%20the%20digital%20competence%20framework%20for%20citizens.%20update%20phase%201.pdf](https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101254/jrc101254_digcomp%202.0%20the%20digital%20competence%20framework%20for%20citizens.%20update%20phase%201.pdf).

5. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний» – 2020): Концептуальні засади (версія 1.0). Першочергові сфери, ініціативи, проекти «цифровізації» України до 2020 року. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

6. Український Інститут Майбутнього. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1>.

7. Куйбіда В. С., Петроє О. М., Федулова Л. І. та ін. Цифрові компетенції як умова формування якості людського капіталу : аналіт. зап. Київ: НАДУ, 2019. 28 с.

8. Про реалізацію проекту ЄС «Рамкова структура цифрових компетентностей для українських вчителів та інших громадян (dComFra)». Наказ Міністерства освіти і науки України від 15.03.2019 року № 366. Дата оновлення: 15.03.2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-realizaciyu-proektu-yes-ramkova-struktura-cifrovih-kompetentnostej-dlya-ukrayinskih-vchiteliv-ta-inshih-gromadyan-dcomfra>.

9. Круглий стіл «Розвиток цифрових навичок та компетентностей в Україні: передумови та практичні кроки». URL: <https://pfirs.org/novini-fondu/item/468-1353.html>.

REFERENCES

1. Tsyfrovi navychky ukrainsiv na rivni «nyzhchomu za serednii» – doslidzhennia. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-tsifrovi-navichki-ukrajintsiv-znahodjatsja-na-rivni-nizhche-serednogo-doslidzhennja-1480391.html> [In Ukrainian].

2. Polozhennia pro Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pytannia Ministerstva tsyfrovoi transformatsii» vid 18.09.2019 r. № 856. Data onovlennia: 19.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF> [In Ukrainian].

3. Natsionalna onlain-platforma z tsyfrovoi hramotnosti. URL: <https://osvita.diia.gov.ua> [In Ukrainian].

4. Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez S., Van den Brande, G. (2016). DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase

1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. EUR 27948 EN. doi:10.2791/11517. URL: publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101254/jrc101254_digcomp%20200%20the%20digital%20competence%20framework%20for%20citizens.%20update%20phase%201.pdf [In English].

5. Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 («Tsyfrovyi poriadok dennyi» – 2020): Kontseptualni zasady (versii 1.0). Pershocherhovi sfery, initsiatyvy, proekty «tsyfrovizatsii» Ukrainy do 2020 roku. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> [In Ukrainian].

6. Ukrainskyi Instytut Maibutnoho. Ukraina 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoiu ekonomikoiu URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyuu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1> [In Ukrainian].

7. Kuibida, V. S., Petroie, O. M., Fedulova, L. I. ta in. (2019). Tsyfrovi kompetensii yak umova formuvannia yakosti liudskoho kapitalu : analit. zap. Kyiv: NADU [In Ukrainian].

8. Pro realizatsiiu proektu YeS «Ramkova struktura tsyfrovykh kompetentnosti dlia ukrainskykh vchyteliv ta inshykh hromadian (dComFra)». Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 15.03.2019 roku № 366. Data onovlennia: 15.03.2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-realizatsiyu-proektu-yes-ramkova-struktura-cifrovih-kompetentnostej-dlya-ukrayinskih-vchyteliv-ta-inshih-gromadyan-dcomfra> [In Ukrainian].

9. Kruhlyi stil «Rozvytok tsyfrovykh navychok ta kompetentnosti v Ukraini: peredumovy ta praktychni kroky». URL: <https://pfirs.org/novini-fondu/item/468-1353.html> [In Ukrainian].

Котяй Тетяна Вікторівна

молодший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ПРАВОВІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗВО ТА НАУКОВИХ УСТАНОВ ПРИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ В РЕЗУЛЬТАТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті досліджено питання правового забезпечення функціонування закладів вищої освіти та наукових установ у контексті розвитку національ-